

היום נלמד בעזרת ה':

מכות דף כא

אמר שמואל המשרט בכלי חייב: בתורה כתוב שאסור לפצוע את הבשר על ידי 'שריטה' או 'גדידה', מצער על המת. שריטה משמעותה ביד, וגדידה משמעותה בכלי. שמואל בא לומר שאין באמת הבדל בין שריטה לגדידה ושתייהן נעשות בין ביד ובין בכלי. ולכן אם עשה אחת מהן הוא חייב שתיים, גם על שריטה וגם על גדידה.

מיתיבי שריטה וגדידה אחת היא אלא ששריטה ביד וגדידה בכלי: שריטה וגדידה שתייהן שייכות לאיסור של עשיית חבורה, אמנם שריטה היא רק ביד וגדידה רק בכלי. עד כאן הברייתא. לפי זה אם עשה אחת מהן, חייב רק אחת.

תירוצו: הוא דאמר כרבי יוסי: שהובא בראש העמוד. והיינו שזו מחלוקת תנאים.

תני תנא קמיה דרבי יוחנן: העושה חבורה בעצמו בגלל צער על מת, חייב, בין אם עשה זאת ביד ובין בכלי. כי שניהם כתובים בתורה. אבל העובד עבודה זרה על ידי שעושה בעצמו חבורה, דוקא אם עשה ביד חייב ולא בכלי, משום שדרך העבודה זרה היא רק ביד.

קושיא: והא איפכא כתיב "ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים": מוכח שדרך העובדה היא על ידי כלי ולא ביד. תירוצו: אלא אימא 'ביד פטור בכלי חייב'.

למדנו במשנה - וחייב על הראש:

מחוי רב ששת בין פירקי רישא: רב ששת הראה בעצמו, היכן מקום הפאות. הפאות נמצאות בחיבור העצמות של הראש משני הצדדים 'בצדעים' ליד האוזן.

למדנו במשנה - ועל הזקן שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה:

מחוי רב ששת בין פירקי דיקנא: חמשת המקומות של הזקן נמצאים בחיבור העצמות של הלחיים. דהיינו אחד בקצה הלחי מתחת לאוזן, והשני בסוף הלחי בתחילת הסנטר. כך בשני הצדדים. ובנוסף אחד למטה באמצע הסנטר.

למדנו במשנה - רבי אליעזר אומר אם נטלן וכו':

קסבר חד לאו הוא: רבי אליעזר סובר שגילוח כל המקומות של הזקן זה לאו אחד.

למדנו במשנה - ואינו חייב עד שיטלנו בתער:

ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו וכו': יש שני פסוקים המדברים על איסור גילוח הזקן. אחד בכהנים "וּפֶאֶת זִקְנָם לֹא יִגְלְחוּ", ואחד בישראלים "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאֶת זִקְנְךָ". באחד כתוב לשון 'גילוח' ובשני כתוב לשון 'השחתה'. ולומדים זה מזה בגזירה שווה (= מילה שווה - 'פאת'). ולכן חייב רק על שניהם ביחד, דהיינו על השחתה של השורש של השערות ורק בדרך של גילוח.

ולכן במספריים פטור, כי הם לא משחיתים את השורש של השערות, למרות שהדרך לספר בהם את השערות. ואילו במלקט ורהיטני פטור, כי אין דרך להסתפר בהם, למרות שהם משחיתים את השערות. (מלקט = מלקחיים. רהיטני = כלי שמחליקים איתו קרשים). וחייב רק על תער שהוא משחית את השערות וגם הדרך לגלח בו.

למדנו במשנה - רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט ורהיטני חייב:

קושיא: מה נפשך וכו': שיטת רבי אליעזר אינה מובנת. כי ממה נפשך, אם הוא לומד את הגזירה שווה בפסוקים הנ"ל, אם כן דוקא בתער חייב כמו שאמר תנא קמא. ואם הוא לא לומד גזירה שווה, אם כן כהנים צריכים להיות חייבים גם במספריים, כי בכהנים לא כתוב 'השחתה' (אמנם ישראלים באמת יהיו פטורים, מהר"ם).

תירוץ: לעולם גמיר ג"ש וקסבר הני נמי גילוח עבדי: רבי אליעזר כן לומד את הגזירה שווה שצריך גם השחתה וגם גילוח, אבל הוא סובר שגם במלקט ורהיטני זה דרך גילוח.

משנה: הכותב כתובת קעקע: את הכתובת קעקע עושים בשני שלבים. בתחילה כותבים על הגוף בדיו או צבע, ואחר כך מקעקעים את הצבע על ידי מחט או סכין, וכך נכנס הצבע בין העור לבשר ואינו נמחק לעולם.

ר"ש בן יהודה משום ר' שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם את השם: כלומר שם של עבודה זרה.

גמרא: עד דיכתוב אני ה' ממש: רב אחא חשב שהאיסור הוא רק אם יקעקע את המילים "אני ה'". אך רב אשי ענה לו שהאיסור הוא לכתוב שם עבודה זרה.

שנאמר "וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה'" **אני ה' ולא אחר:** כלומר אל תכתבו שם אחר על הבשר. (יש לציין שאמנם אין מלקות על קעקוע בלי שם ע"ז, אבל איסור יש בכל קעקוע).

*

אמר רב מלכיא אמר רב אדא בר אהבה אסור לו לאדם שיתן אפר מקלה: אסור להניח אפר שריפה על מכה, מפני שהאפר מקעקע את המקום של המכה ונשאר רושם במקום הזה אחרי הרבה זמן, וזה נראה ככתובת קעקע.

אמר רב חיננא בריה דרב איקא שפוד שפחות וגומות: אלו הן שמות של הלכות במסכתות שונות. שלושתן פירש רב מלכיו, ויש שלוש אחרות שפירש רב מלכיא, ואחת מהן היא 'אפר מקלה' הנ"ל.

רב פפא אמר מתניתין ומתניתא רב מלכיא: רב פפא חולק על רב חיננא בדבר אחד, שאת הדין של 'שפחות' לא אמר רב מלכיו אלא רב מכליא. ואם כן רב מלכיו אמר רק שני דברים ורב מלכיא אמר ארבעה.

טעם הדבר, כי ארבע הלכות מתוך שש ההלכות הנ"ל, נאמרו במשנה או ברייתא (= מתניתא), ואותם אמר רב מלכיא. ואילו שתי ההלכות האחרות נאמרו רק בגמרא (= שמעתתא) ואותם אמר רב מלכיו.

והסימן לדבר מי אמר מה, רב מלכיא ששמו דומה למלכתא (שמו הוא לשון נקבה וגם מזכיר את המילה 'מלכה') אמר את המתניתא (= הברייתא), שהיא כמלכה ביחס לשמעתתא (= הגמרא), כי אנו מקשים מברייתא על דברי הגמרא. אבל רב מלכיו אמר את שתי השמועות שנאמרו בגמרא.

מאי ביניהו: ההבדל בין רבי חיננא לבין רב פפא הוא 'שפחות'. שלדעת רבי חנינא אמר זאת רב מלכיו. ואילו לדעת רב פפא אמר זאת רב מלכיא, משום שזו משנה, ואת המשניות והברייתות אמר רב מלכיא.

רב ביבי בר אביי קפיד אפי' אריבדא זכוסילתא: הקפיד אפילו לא לשים אפר מקלה על מקום הקזת דם.

רב אשי אמר כל מקום שיש שם מכה מכתו מוכיח עליו: כי נשאר צלקת וזה מוכיח שהוא לא עשה כתובת קעקע (ב"ח).

משנה: נזיר שהיה שותה יין כל היום: והתרו בו רק פעם אחת 'אל תשתה!', חייב מלקות רק על רביעית אחת ששתה. למרות ששתה במשך היום כמה רביעיות, משום שהוא חייב רק על הרביעית שהתרו בו עליה. אבל אם התרו בו על כל שתיה ושתיה 'אל תשתה!', הוא חייב מלקות על כל שתיה ושתיה. וכן לגבי טומאה, וכן לגבי גילוח שיער, שהוא מוזהר עליהם.

היה לבוש בכלאים כל היום: כאן מדובר בסתם אדם ולא דוקא בנזיר.

יש חורש תלם אחד: יתכן מצב שאדם החורש שורה אחת בשדה, יעבור על שמונה לאווים. והיינו במקרה הבא. 1. חרש עם שור וחמור ביחד, ועבר על איסור כלאים. 2-3. השור והחמור מוקדשים - השור מוקדש למזבח ועבר על "לא תעבד בְּבֶכֶר שׁוֹרְךָ", והחמור מוקדש לבדק הבית ועבר על איסור מעילה. 4. החרישה היא לזריעת כלאים בכרם, ובחרישתו הוא מכסה את הזרעים באדמה ועובר על איסור כלאי הכרם. 5. החרישה היא בשנת השמיטה (- איסור חרישה בשמיטה הוא תולדה של איסור זריעה בשמיטה). 6. החרישה היא ביו"ט. 7-8. החורש הוא כהן שקיבל על עצמו נזירות, ומקום החרישה הוא בבית הקברות, ואסור לכהן ולנזיר להכנס לשם. ואם כן הוא עבר גם על איסור טומאה מצד הכהונה וגם על איסור טומאה מצד הנזירות.

חנניא בן חכנאי אומר אף הלוש כלאים: יתכן שיעבור על לאו נוסף, והיינו אם הוא יהיה לבוש בכלאים. אמרו לו חכמים - אין להחשיב את הלאו הזה, כי הוא אינו קשור לחרישה אלא הוא לאו חיצוני. אמר להם רבי חנניא - גם כהן ונזיר שנכנס לבית הקברות אין זה קשור לחרישה עצמה, ובכל אופן אתם מחשיבים את הלאוים הללו.

גמרא: כך הגירסה (ע"פ הב"ח): אמר רב ביבי אמר רבי יוסי, לא פושט ולובש ממש, אלא אפילו מכניס ומוציא בית יד אונקלי שלו: כלומר מה שאמרה המשנה שאם התרו בו 'אל תלבש' והוא לבש, ושוב התרו בו והוא לבש, חייב מלקות על כל אחת ואחת, לא צריך שהוא יפשוט את הבגד וילבש ושוב יפשוט

וילבש, אלא אפילו אם הכניס והוציא את ידו בשרוול החלוק הרי זה נחשב שפשט ולבש וחייב מלקות על כל אחת ואחת.

מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי: הראה רב אחא בריה דרב איקא שחייב רק אם פושט ולובש את חלוקו ממש, ולא אם רק הוציא והכניס את ידו בשרוול.

רב אשי אומר: אפילו אם לא פשט אלא לבש ושהה בשיעור זמן שיכול לפשוט וללבוש חייב מלקות על כל שיעור זמן כזה.

*

למדנו במשנה - יש חורש תלם וכו':

א"ר ינאי בחבורה נמנו וגמרו החופה בכלאים לוקה: בחבורת החכמים הסכימו להלכה שהמכסה שני זרעים משני מינים בעפר, לוקה משום איסור כלאיים.

רבי יוחנן מקשה על כך. הרי זהו דין מפורש במשנתנו, ומדוע יש צורך להתאספות החכמים לפסוק כן? כי כתוב במשנה 'יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין, החורש בשור ובחמור וכו' וכלאים בכרם', והרי איך יתכן שהחרישה תחייב אותו בכלאיים? אלא בהכרח בגלל שהוא מכסה את הזרעים תוך כדי החרישה.

אמר ליה - אי לאו דדלאי לך חספא: אם לא שהייתי מרים לך את החרס האם היית מוצא את המרגלית תחתיו? כלומר לולי דברי היית מסביר את המשנה שמדובר ב'מקיים' (וכדלהלן).

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: אם לא היה משבח אותך רבי ינאי שהוא אדם גדול על הראייה שהבאת מהמשנה, הייתי דוחה אותה. כי ניתן לומר שמשנה זו הולכת אליבא דרבי עקיבא הסובר שהמקיים כלאים לוקה.

מאי רבי עקיבא? דתניא המנכש והמחפה לכלאיים: המנכש עשבים רעים מגידולי כלאיים, והמחפה זרעי כלאיים בעפר, לוקה משום כלאיים. וזוהי דעת רבי עקיבא הסובר שלא רק במקרים הללו לוקה, אלא אפילו 'המקיים' כלאיים לוקה. כלומר הרואה כלאיים ואינו עוקר אותם לוקה. (כך ביארה הגמרא במועד קטן שכל הברייתא היא דעת רבי עקיבא).

כלאיים שדך לא: נאמר בפסוק "בְּהִמָּתֶךָ לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים שְׂדֶךָ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים" היה אפשר לכתוב 'ולא תזרע שדך כלאים', אלא שבכוונה נסמכה 'שדה' ל'כלאים' כדי ללמד 'כְּלָאִים שְׂדֶךָ לֹא' בכל מקרה, ואפילו בקיום.

אמר ליה עולא לרב נחמן ולילקי נמי משום זורע ביום טוב: הרי המחפה את הזרעים בעפר שלוקה משום כלאיים, מדוע הוא לא לוקה גם על כך שהוא זורע אותם ביום טוב? ענה לו רב נחמן - התנא השאיר את הלאו הזה ולא כתב אותו. שאל אותו עולא - התנא כתב מספר מדויק של שמונה לאוין, ואתה אומר שהוא שייר אחד?

רבה מתרץ: יש חילוק מלאכות בשבת ואין חילוק מלאכות ביום טוב: "יש חילוק מלאכות לשבת" כלומר העושה כמה מלאכות בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. אבל 'אין חילוק מלאכות ביום טוב'. ואם כן העושה מעשה אחד שיש בו כמה איסורים ביו"ט חייב רק על אחד. ולכן הוא חייב רק על חרישה ביו"ט אך לא על זריעה.

אמר ליה עדא תהא: אמר עולא לרבה 'זאת תהיה' כלומר אני מסכים לדברך.